

DEMOKRATLIK-LİBERALİZM İLİŞKİSİ

1. Giriş
 2. Ontolojik Boyut: Sosyal Konstrüktivizm
 3. Bilişsel Boyut: Aynı Gerçekliklere Farklı Yaklaşımlar
 4. Sonuç
-

Serdar Kaya

www.derinsular.com

© Eylül 2009

Telif hakları konusundaki detaylar ve son güncellemeler için bkz.: www.derinsular.com/pdf.php

1. GİRİŞ

Etyen Mahçupyan ile Atilla Yayla arasında yaşanan demokratlık-liberalizm polemliği, pek çok yönü itibariyle, Türkiye'de yakın dönemde gerçekleşen en ilginç entelektüel tartışmalardan biri oldu. Bu tartışma, herşeyden önce, hakim siyasal rejimin kimi otoriter öğelerini savunanlar ile bunlara karşı çıkanlar arasında yaşanan alışılmış polemiklerden farklıydı. Bir başka deyişle, tartışmada yer alan her iki taraf da, otoriter olmaktan uzak bir yaklaşım ortaya koyma kaygısıyla argüman üretiyordu.

Tartışma çerçevesinde yazılan yirminin üzerinde yazı incelendiğinde, demokratlık ve liberalizmin farklı çıkış noktalarına sahip oldukları ve dolayısıyla farklı öncelik ve kaygılarla şekillendikleri ortaya çıkıyor. Şöyle ki, liberalizm, bireysel özgürlükleri devletin ve diğer bireylerin olası ihlallerinden koruma kaygısıyla şekillenen ve hatta bütün felsefesini bu kaygı üzerine inşa eden bir anlayış durumunda iken, demokratlık, böyle bir yaklaşımı (salt işleyişe – ya da fiillere ve faillere – odaklanıyor olması nedeniyle) fazlasıyla rejim eksenli buluyor. Zira demokratlık, analizinin başlangıç noktasına zihniyeti koyuyor olmasından ötürü, gerek bireysellik algısını, gerek sosyal ilişkileri, gerekse siyasal rejimi, hakim zihniyetin birer yansıması olarak görüyor. Bu durumda da, liberal analizlerin bütün çıkış noktaları, demokrat bir gözle bakıldığında birer sonuç halini alıyor.

Neticede, demokratlık ve liberalizmin bireysel haklar noktasında birbirlerine kategorik bir karşıtlık içermiyor, hatta benzeri hassasiyetleri paylaşıyor olmalarına rağmen, birinin *özgürlük* diğerinin ise *zihniyet* temelli olan yaklaşımı, sosyal gerçeklikleri anlamlandırma adına iki farklı perspektif ortaya çıkarıyor. Bu noktada, liberalizm, bireysel alana yönelik her türlü dışsal müdahaleye karşı anayasal güvence sunan ve böylelikle sadece hayat ve mülkiyet gibi *hakları* değil, düşünce ve ifade gibi *özgürlükleri* de teminat altına almaya odaklanan bir siyasal doktrine karşılık gelirken, demokratlık, toplumsal uzlaşının birbirinden müstakil, atomistik alanlar olarak ele alınan bireysel dünyalardan hareketle tesis edilmesi düşüncesini problemlili buluyor. Demokratlık ve liberalizm arasındaki bu farklılık, özellikle “öteki” ile kurulan ilişkinin niteliğinde kendini belli ediyor.

Demokratlık ve Liberalizmde Öteki Algısı

Liberalizm, farklı düşünce ve hayat tarzlarına sahip insanların birbirlerinin konumlarına saygı göstererek yaşadıkları, (başkalarının hakları ihlal edilmediği müddetçe) son tahlilde herkesin kendi hayatını yaşayabilme özgürlüğünün olduğu bir toplumsal birliktelik öngörür. Bu ortamda, herkes, (bir başkası tarafından şu ya da bu nedenle ötekileştirilmiş olup olmamasından bağımsız olarak) eşit haklara sahiptir. Hatta siyasal sistemin söz konusu farklılıklara karşı bilinçli bir şekilde “kör” olma kaygısını temin etmek, ayrımcılıkları ortadan kaldırabilme adına şarttır. Bu işleyişin sürdürülebilirliği ise, hak ihlalinde bulunanlara hukuki yaptırımlar uygulamak suretiyle temin edilir.

Birbirleri için öteki (ya da en azından “başkası”) durumunda olan insanların, kendi aralarına çizdikleri sınırlara riayet etmek, yani kendi bireysel sınırlarının ötesindeki dünyalara karışmama taahhüdünde bulunmak suretiyle tesis ettikleri bu özgür toplum tasavvuruna getirilen “demokrat” itiraz ise, birbirinden müstakil bireysel dünyalar esas alınarak oluşturulan bir siyaset

modelini reddeder. Zira demokratlık, öteki ile ayrışmayı değil, bir araya gelmeyi öngören, hatta alınan kararların meşruiyetini dahi geniş tabanlı bir siyasal katılım ve de etkin bir iletişim sürecine dayandıran bir “zihniyet”in ifadesidir. Çünkü, herşeyden önce, sosyal ve siyasal alan, bireysel dünyaların dışında kalan ortak bir platformu ima eder. Dahası, böyle bir ortamda bireysel alanlar da ister istemez birbirleriyle kesişmek durumundadır. Bu nedenle, öncelikle *bireysel hak ihlalleri, anayasal güvenceler ve hukuki yaptırımlar* ekseninde inşa edilen bir siyaset algısının toplumsal pratikleri gerçekçi bir düzeyde okuyabilmesi mümkün değildir.

Bu anlayışa göre, öteki ile birlikte yaşadığının bilincinde olmak, ortak karar alma noktasında öteki ile birlikte hareket etme gerekliliğini de beraberinde getirir. Bu gereklilik ise, gerçek ve uzun ömürlü çözümlerin ancak öteki durumunda olanlar ile birlikte onların hassasiyetlerinin de dikkate alınmasıyla mümkün olabileceği düşüncesinden mülhemdir. Bu çerçevede “uzlaşma çabası”na yapılan vurgu da, herhangi bir konuda anlaşmaya varmak kadar, ortak bir siyasal kültür inşa etmeye yönelik bir istek ve gayreti de ima eder.

2. ONTOLOJİK BOYUT: SOSYAL KONSTRÜKTİVİZM

Karşılıklı iletişim kurma isteği, empati, ikna çabası ve uzlaşma arayışı gibi tavırları bir değer olarak yücelten demokratlığın bu yöndeki vurguları, söz konusu davranış biçimlerini çözüm üretme adına işlevsel bir gereklilik olarak görmesinden ileri gelmiyor. Bu tavırların her birinin, aslında demokratlığa temel teşkil eden ontolojinin birer yansıması olduğunu söylemek mümkün.

Bu ontoloji, insanın yapısı itibariyle mükemmellikten uzak ve dolayısıyla yanılabilir bir varlık olduğu, bu nedenle de eşyayı ancak kendi subjektif algılarının süzgecinden geçirdikten sonra anlamlandırabildiği şeklinde bir temel varsayımına sahip. Mutlak doğrunun insanın erişimi dahilinde olmadığı yönünde güçlü bir ima da içeren böyle bir çıkış noktası, algıların subjektifliğini kaçınılmaz kılıyor olması itibariyle bir yandan insanlardaki ötekileştirme eğiliminin nedenini açıklarken, diğer yandan da, öteki ile iletişime geçmeyi bir öğrenme ameliyesine dönüştürüyor. Böylelikle, ötekini anlamak, sadece *çözüm sürecinde ilerleme sağlama* kaygısıyla katılan bir mecburiyet olmaktan çıkarak, aynı zamanda kişinin kendi yanılabilirliğinin bilincinde olması sayesinde hissedebildiği bir ihtiyaç durumuna geliyor.

Demokratlık, bu yönüyle, belki ikna etme gayretinden de önce, ikna olma isteğine açık olan bir tavra kapı açan, farklı perspektifleri (temsil yüzdelere de bağımsız olarak) ciddiye almayı doğal ve gerekli kılan bir zihniyete karşılık geliyor. Burada sözü edilen zihniyet, belli bir düşünceyi ya da siyasi ideolojiyi benimsemek ile değil, algılama kalıplarını şekillendiren değer yargılarının subjektif oldukları gerçeğini içselleştirebilmek ile ilgili. Bir başka deyişle, demokrat bir zihniyet, herşeyden önce, kişinin kendi yanılabilirliğine dair farkındalık geliştirdiği ve de bu farkındalığı içselleştirmiş olması nedeniyle farklı düşüncelere ve yaklaşımlara da meşruiyet atfettiği ve hatta farklı yaklaşımları yeni perspektifler kazanma adına bir fırsat olarak gördüğü ölçüde anlam kazanıyor.

Böyle bir yaklaşımı, doğru ve yanlışa dair her türlü bilginin insanın erişiminin dışında olduğu önkabulüne dayanan radikal bir relativizmden ziyade, insan zihninin kusurluluğunu, yanılabilirliğini ve hepsinden önemlisi, farklı şekillerde sosyalleştirilebiliyor olduğunu dikkate alan bir bilgi teorisi ile ilişkilendirmek daha doğru. Bu noktada da, zihinsel inşaların ne şekilde oluştuğu ve farklı zihniyetlerin sosyal ve siyasal alana ne şekilde yansıdığı sorusu önem

kazanıyor. Sosyal gruplar arasındaki ilişkileri subjektivite paylaşımını (intersubjectivity) esas alarak açıklayan sosyal konstrüktivizmi demokratlık ile eklemlendirerek bu soruyu cevaplandırmaya çalışmak mümkün:

Birbirleriyle etkileşim halinde olan insanların belli subjektif algıları paylaşmaya başladıkları ve böylelikle gerçeğin kendisini de dinamik bir süreklilik içerisinde inşa ettikleri düşüncesi üzerine kurulu olan sosyal konstrüktivizme göre, insanlar dış gerçeği çarpıtarak algılamak bir yana, onu bizzat “inşa” etmektedirler. İnsanlar arasındaki etkileşimin niteliği, geçmişte yaşanan tecrübeler ve bütün bunların sosyal gerçekliklere dair oluşturduğu çerçeve, aynı zamanda insanların sosyal dünyalarının yapısını ve niteliğini de belirler.

Sosyal gerçeklikleri birbirinden müstakil değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerle açıklamayı reddeden ve herhangi bir X değişkeninin “ne” olduğunun ancak ve ancak X’in Y değişkeni ile olan ilişkisine bağlı olduğunu öne süren sosyal konstrüktivist ontoloji¹, bu yönüyle, insanların sosyal grup aidiyetlerini bilişsel mekanizmalarla açıklayan sosyal kimlik teorisi ile de uyumludur. Şöyle ki, insanlar, bu etkileşim ve tecrübeler doğrultusunda kendi elleriyle inşa ettikleri bir dünyanın değerlerini veri kabul ederek hem kendileri, hem de bu “paylaşılan subjektivite”nin dışında kalıp öteki durumuna düşenler için kimlikler üretirler. Bu süreç dahilinde ötekine atfedilen özellikler, insanların kendilerini nasıl tanımladıklarını da doğrudan belirler.

Zira sosyal kimlik teorisine göre, insanlar, hem kendilerini hem de başkalarını, ait oldukları gruplara göre tanımlamakta², dahası, bunu yaparken, kendilerini ve öteki olarak algıladıkları kişileri zihinlerinde birbirine zıt konumlara yerleştirerek kategorize etmektedirler.³ Bu durum, insan beyninin, “Biz biziz, çünkü biz onlar değiliz”⁴ şeklindeki peşin hükümlere eğilimli olmasından ileri gelir.

3. BİLİŞSEL BOYUT: AYNI GERÇEKLIKLERE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Demokratlık ve liberalizm, farklı ontolojik temelleri ve farklı kaygılarla ortaya çıkmış olan farklı analiz birimleri nedeniyle, karşılaştıkları problemleri de farklı yönleriyle algılıyor ve neticede farklı değerlendirmelerde bulunuyor. Mahçupyan-Yayla tartışmasında da gündeme gelen “karikatür krizi”, demokratlık ile liberalizm arasındaki yaklaşım farkını ortaya koyma adına çok iyi bir örnek.

Danimarka’da yayınlanan *Jyllands-Posten* adlı gazetede yer verilen ve Hz. Muhammed’i terörist olarak tasvir eden karikatürler⁵ karşısında liberallerin takındığı yaygın tavır, böyle bir şey hoş olmasa bile, sanatçıların ifade özgürlüklerine saygı gösterilmesi gerektiği, ifade özgürlüğüne de

¹ Wendt, Alexander. [1999] 2007. *Social Theory of International Politics*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press. 25.

² Tajfel, Henri. 1981. *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. New York: Cambridge University Press. 225.

³ Sosyal kimlik teorisi çerçevesinde üretilen sosyal kategorizasyon teorisine karşılık gelen bu örnek için bkz.: Turner, John C.; Hogg, Michael A.; Oakes, Penelope J.; Reicher, Stephen D.; Wetherell, Margaret S. 1987. *Rediscovering the Social Group: A Self Categorization Theory*. Oxford: Blackwell.

⁴ Tajfel, Henri; Forgas Joseph. 1981. “Social Categorization: cognitions, values and groups.” In *Social Cognition: Perspectives on everyday Understanding*, ed. Joseph P. Forgas. London: Academic Press. 124.

⁵ Muhammeds Ansigt, *Jyllands-Posten*, 30 Eylül 2005.

zaten, öncelikle, hoş gitmeyen ve tepkiyle karşılanan düşünceler söz konusu olduğunda ihtiyaç duyulduğu yönünde.

Demokratlık ise, bir yandan (yanılabilirliğe yaptığı vurgudan hareketle) farklı düşüncelere sadece saygı değil “merak” da duymayı telkin ederken, diğer yandan da eleştiri ile hakaret arasına liberalizminkinden daha farklı bir çizgi çiziyor. Mutlak doğrunun hiç kimsenin tekelinde olmadığı önkabulünden hareket eden demokratlık, herhangi bir kişi ya da grubun neyin hakaret olup neyin olmadığına tek taraflı olarak karar vermesini de doğru bulmuyor. Çünkü Mahçupyan’ın ifadesiyle, “demokratlar için eleştiri ile hakaret arasındaki çizgi her şeyden önce muhatabınızın olayı nasıl algıladığıyla ilgili”⁶. Zira bir insanın normal karşıladığı bir durum, bir başkası için rahatsız edici olabilir. Dahası, herkese ait olan sosyal alanda bir arada huzur içinde yaşayabilmek için gerekli olan “farklılıklara saygı”nın içine, sadece farklı düşünceler değil, farklı hassasiyetler de girer. Kimi insanların hassasiyetlerinin hiçe sayıldığı, uzlaşma arayışının bir ortak değer olarak benimsenmediği bir ortamda ise, herkesin kendisini ait hissedeceği, kuşatıcı bir siyasal kültür inşa etmek mümkün olmaz.

Buradaki temel farklılık, liberalizmin, herşeyden önce özgürlükleri teminat altına almayı hedeflemesine ve şiddet çağrısında bulunmayan her türlü düşüncenin serbest olmasından yana tavır almasına karşı, demokratlığın uzlaşma eksenli kaygılara sahip olmasından ileri geliyor. Bu iki farklı öncelik aynı zamanda sosyal dünyayı anlamlandırma adına iki farklı çıkış noktasına da tekabül ettiğinden, neticede sosyal alana dair iki farklı algı ortaya çıkıyor. Birbirleriyle her zaman uyum içerisinde olmayan bu iki algının çatışma noktaları da, doğal olarak yine çıkış noktalarının farklı yansımalarına karşılık geliyor.

Örneğin, liberal algı, uzlaşma adına kimi insanların başkalarının yaptıkları tercihler doğrultusunda sınırlandırılmaları ihtimalinden çekinirken, demokrat algı ise, sadece bireyleri hukuk önünde eşit kılmakla yetinen rejim merkezli bir anlayışın gerek birlikte yaşamının gerektirdiği süreçleri, gerekse bu süreçlerin niteliğinde doğrudan belirleyici olan zihniyeti paranteze alıyor olmasını yadırgıyor. Bu noktadaki demokrat itiraz, birlikte yaşamak durumunda olan insanların, birlikte yaşamının şartlarını da yine birlikte belirlemek durumunda olduklarını ve bu çerçevede alınan kararların da ancak katılımın genişliği ölçüsünde meşru addedilebileceğini dile getiriyor. Zira demokrat bir perspektiften bakıldığında, bireyi ancak kendi müstakil dünyasında özgürleştiren bir anlayış olarak görülen liberalizm, siyasetin kendisini de, özgür fakat müstakil olan bu bireysel evrenlere yönelik fiziksel tehditlerin bertaraf edilmesine odaklanan bir araca indiriyor.

Bu noktada hukuk ve zihniyet değişkenlerine atfedilen belirleyiciliği daha yakından inceleme adına Türkiye özelindeki başörtüsü sorununu ele almak da mümkün. Liberal bir bakış, (özgürlükler eksenli yaklaşımından ötürü) başörtüsü yasağını bir tür hak ihlali olarak gördüğünden, çözüm önerisi olarak da yasağın kaldırılmasını sunuyor. Bu hukuk eksenli liberal perspektife yönelik demokrat itirazı tahmin etmek zor değil: Farklı olanı yasaklama ya da ötekileştirme eğilimi var olduğu müddetçe, yasağı kaldırmak sorunun çözümünde tek başına yeterli olamaz.

Bu iki yaklaşım arasındaki farklılığın nedeni, ilgili sorunu liberalizmin bir “yasak sorunu”, demokratlığın ise bir “zihniyet sorunu” olarak görmesinden ileri geliyor. Üniversitelerde yasak süresince yaşanan tecrübeler de, sadece yasakların kaldırılmasıyla sorunun çözülemeyeceğini

⁶ Liberalizm topluma niçin dokunamaz?, Etyen Mahçupyan, *Zaman*, 14 Nisan 2006.

ifade eden bu demokrat itirazı teyit eder mahiyette. Şöyle ki, sorunun bir yasakçılık sorunu olduğu argümanı, “kanun” ile öğrencilerin talep ettikleri “eylem” arasında bir uyumsuzluk olduğu ve bu uyumsuzluğun giderilmesi durumunda sorunun çözüleceği varsayımına dayanıyor. Halbuki söz konusu uyumsuzluk mümkün olan her iki şekilde giderildiğinde de sorunun devam edeceği şimdiden tespit edilebilir.

Mümkün olan birinci uyuma şekli olan “eylemin kanuna uydurulması”, bugün yasak nedeniyle başını açarak üniversiteye girmeye karar vermiş olan başörtülü öğrenciler tarafından zaten hayata geçiriliyor. Ancak kanuna uyum göstermiş olmaları bu öğrencileri gerek öğretim görevlilerinin, gerekse diğer öğrencilerin sözlü tacizlerinden koruyamıyor.⁷ Mümkün olan ikinci uyuma şekli olan “kanunun eyleme uydurulması” henüz tecrübe edilmiş olmasa da, yasak uygulamaya konmadan önce de başörtülü öğrencilere yönelik benzeri sataşmaların var olduğu gerçeği, hukuk eksenli yaklaşımın problemin tespiti ve çözümü noktasında yetersiz kaldığını gösteriyor.

4. SONUÇ

Demokratlık ve liberalizmin farklı yaklaşımlarına verilen örnekler, farklı ontolojik varsayımlara ve dolayısıyla farklı analiz birimlerine odaklanan iki farklı zihniyet yapısına karşılık geliyor. Bu çerçevede, liberalizm için bir gerçeklik ancak “talep edildikten sonra” bir anlam ifade ediyor. Örneğin, herhangi bir birey bir şey istedi (ya da “talep etti”) ise, ortaya bir gerçeklik çıkmış oluyor. Söz konusu talebin neden ileri geldiği ise aynı derecede önemli değil. Çünkü liberalizm, kendi yaklaşımı gereği, söz konusu talebin öncelikle (1) başkalarının özgürlüklerini tehdit edip etmediği, ve (şayet etmiyorsa) (2) başkalarının bu meşru talebi engelleme yönünde bir girişimde bulunup bulunmadığı ile ilgileniyor. Bu yaklaşıma göre, bireysel hakları teminat altına alma adına hukuka geniş bir düzenleyici rol tanımak gerekirken, insanların hukukun üstünlüğü ilkesine riayet ettikleri ölçüde hak ihlallerine yönelik tehlikelerin bertaraf edileceği ve dolayısıyla liberalizmin işlevsellik kazanacağı varsayılıyor.

Sadece fiillere ve failere odaklanan bu yaklaşım, liberalizmin bireylerin düşünceleri (ya da zihniyetleri) ile ilgilenmemeyi bir değer olarak yüceltmesi ile de ilgili. Ancak özünde makul ve son derece iyi niyetli olan bu yaklaşımın önemli bir yan etkisi de var: Sosyal ve siyasi hayata sürekli “bireysel alana müdahale edilmesi kaygısı” ile yaklaşmak, siyasetin kendisinin de söz konusu müdahalesizliğin temin aracı olarak görülmesine yol açıyor. Bunun sonucunda da, siyaset, toplumsal hayata (yani hayatın “birlikte” yaşanan kısmına) dair sorunların çözüm alanından ziyade, insanların gerek devletin gerekse başka insanların olası müdahalelerinden korunma yollarının arandığı bir platform olarak ele alınıyor.

Demokratlık ise, davranışların belli zihniyet yapılarının bir sonucu olduğu, dolayısıyla farklı zihniyetlerin farklı davranış biçimleri doğuracağı, hatta siyasete dair her farklı algı gibi liberalizmin kendisinin dahi belli bir zihniyet yapısının sonucu olduğu düşüncesinin bir ifadesi. Böyle bir bakış, (doğal olarak) sadece liberalizmi değil, rejim eksenli olan bütün yaklaşımları temelsiz ve hatta ütöpik buluyor. Örneğin, hiç kimsenin bir başkasının hakkını ihlal etmediği,

⁷ Bu konudaki örnekler için bkz.: Akbulut, Neslihan; Kaplan, Hilal; Yılmaz, Havva. 2008. Henüz Özgür Olmadık: Başlı Açık, Kalbi Kırık Hikayeler. İstanbul: Hayy Kitap.

herkesin başkalarının özel sınırlarına saygı gösterdiği bir ideal rejim tasavvuruna karşılık gelen liberalizm, bir yandan günümüzde varolmayan bir ülküyü tasvir ederken, diğer yandan da siyasi taleplerin hayali kurulmakta olan bu tasavvur üzerinden dile getirilmesini olağanlaştırıyor.

Böyle bir tasavvur (bu yönüyle) demokrat yaklaşım açısından da problemlidir değil. Asıl farklılık, tepeden inme bir analiz birimine odaklanıyor olmaktan ve uzlaşmaya operasyonel/işlevsel/mekanik bir anlam yüklemekten kaynaklanıyor. Ancak özgürlük kavramını yüceltmek ya da özgürlükçü bir kurumsal yapıdan yana olmak, özgürlüğü temin etme adına herhangi bir anlam ifade etmiyor. Zira özgür (ya da başka bir şey) olabilmek, ancak belli bir zihniyet yapısı ve bu zihniyetin temellerinin birlikte yaşanılan insanlar tarafından bir değer olarak benimsenmiş ve özümsemiş olması ile mümkün.

Kaldı ki, otoriterliği zaten aşikar olan bir zihniyeti ya da rejimi eleştirmek (her ne kadar otoriteye karşıduruş içerdiği ölçüde erdemli bir tavra karşılık gelse de) felsefi anlamda herhangi bir derinlik içermez. Dahası, sadece böyle bir işle meşgul olmanın bir süre sonra dünyayı “baskıcı rejimler” ve “özgürlükçü muhalifler”den ibaret bir yer olarak görmeye başlamak gibi önemli bir yan etkisi de olabilir – ki bu da, bir tür zihin tembelliğini sonuç veren bir tavrı. Yani birileri belli düşünce ve davranışları baskı altına almaya kalktığında, liberaller bu baskıları eleştirerek kötülerin karşısındaki iyiler olacaklar. Böyle bir çerçeve içerisinde liberalizmin “iyi çocuk” olmaya en layık aday olması elbette şaşırtıcı değil. Ancak liberallerin sadece sınırlı sayıdaki kaygılarına hitap eden gelişmeler söz konusu olduğunda harekete geçiyor olmaları, toplumsal sorunlara yönelik fikir ve çözüm üreten kuşatıcı bir düşünce geleneğinden ziyade, belli konularda hassasiyetlere sahip olan bir sivil toplum örgütünün tavrını andırıyor.

Ancak tam da bu noktada demokratlık, hukukun üstünlüğünün, devletin, rejimin ve hatta bireyselliğin (sosyal konstrüktivist bir lisanla) birer “inşa” olduklarına işaret ediyor. Bu nedenle de bu kavramların her birini, “hak ihlali”, “korumak” ya da “sınırla(n)mak” gibi kaygılarla ele alınmadan önce “anlaşılmaya” ve ortak bir kültür oluşturmaya çalışmak suretiyle “birlikte inşa edilmeye” muhtaç buluyor. Ortak bir kültür oluşturma çabasına karşılık gelen bu süreç ile kast edilen ise, liberalizmin “görmeyerek korumak” istediği rölatif yaklaşımları ortadan kaldırmak değil, farklı rölativitelere arasında yapıcı bir diyalog tesis etmeye çalışmak.

Böyle bir bakışın, siyaseti bireysel alanların korunmasından ibaret bir alan olarak algılaması (doğal olarak) mümkün değil. Çünkü demokratlık, toplumsal hayatın bireysel alanların toplamına karşılık gelmediğini hatırlatarak, toplum olmanın, insanların içerisinde birlikte yaşamak durumunda oldukları ortak bir alanı ima ettiğini ifade ediyor. Bu çerçevede, birlikte yaşamının şartlarını yine birlikte belirlemek de, toplum olmanın temel bir niteliği durumuna geliyor.

Özetle, sürekli devlet-birey ilişkilerine ve devletin bireye yönelik olası müdahalelerine yönelik kaygılarla çizdiği hukuki çerçeve dahilinde bireysel haklara vurguda bulunan liberalizm, aslında böyle yapmak suretiyle hem kendisini rejim merkezli bir ideolojik kalıbın içerisine hapsediyor, hem de farklı çıkış noktalarına sahip olan perspektifleri (benzeri kaygıları paylaşırsalar dahi) anlamakta zorlanıyor. Buna karşılık demokratlık ise, zihniyet eksenli yaklaşımıyla daha temel kaygılar güden, insan merkezli bir itiraz ve alternatif durumunda. Ancak her yeni yaklaşım gibi demokratlığın da, içerdiği imaların bütünsel bir şekilde anlaşılabilmesi için, sadece liberalizm ile değil, diğer düşünce sistemlerinin dayandıkları ve telkin ettikleri zihniyetlerle de karşılaştırmalı olarak tartışılmaya devam etmesi gerekiyor.□